

Γίνεται λοιπόν τολμηρότερος, και κλείων τούς ὀφθαλμούς, ὡς οἱ δειλοὶ ἀσθενεῖς οἱ μέλλοντες νὰ καταπίωσι πικρὸν ἱατρικόν, ἐπαναλαμβάνει:

— Ὡστε . . . εἶνε ἀδύνατον ἀπόψε . . . νὰ λάβω τὴν τιμὴν . . . δὲν ἤξεύρετε πῶς λυποῦμαι, κύριε Διευθυντά . . . σὰς βεβαιῶν . . . μ' ἔρχεται νὰ σκάσω . . .

— Ἄ! τίποτε, τίποτε . . . ἀπαντᾷ ψυχρῶς ὁ κ. Παρδαλός, εὐχομαι νὰ ᾔνε περαστικά . . .

Ἡ Κυρία Παρδαλοῦ οὐδὲν λέγει. Φυσᾷ μόνον καὶ ἀερίζεται μὲ τὸ μανδύλιόν της, αἰσθάνεται δὲ ἀκαταμάχητον ὄρεξιν νὰ ἐξορύξη τοὺς ὀφθαλμούς τοῦ κυρίου Σουσαμάκη, ὅστις, τέλος, ἀφοῦ μάτην προσεπάθησε νὰ προσθήσῃ μερικὰς λέξεις, οὐδὲν ἄλλο εὔρε νὰ εἶπῃ, ἢ μόνον:

— Καλὴν νύκτα σας, . . . μᾶς συγχωρεῖτε, Κύριε Διευθυντά . . . δὲν εἶνε ἔτσι;

Οἱ δύο σύζυγοι ἔνευσαν ἐκ συμφώνου, ὡς αὐτόματα, τὴν κεφαλὴν· καὶ ὁ Σουσαμάκης ἀνεχώρησε.

Μετὰ μικρὸν ἠκούσθησαν τὰ ψηλαφῶντα οὕτως εἰπεῖν βήματά του ἐπὶ τῆς σκοτεινῆς κλίμακος, οὐδεὶς δὲ ἐσυλλογίσθη νὰ φωτίσῃ τὸν ἄθλιον, ὅπως μὴ κατακυλίσῃ τὸν κατήφορον.

Ε'

Ὁ Δημητράκης καὶ ἡ Φρόσω ἔμειναν μόνου. Σιωπῶσι δὲ ἀμφοτέρου, καὶ τοι διάφορα αἰσθήματα κυμαίνουσι τὰς καρδίας των—κατὰ τὴν φράσιν τῶν τραγικῶν ἡμῶν ποιητῶν.

— Τὰ εἶδές τα; λέγει ἐπὶ τέλους, μὴ δυνάμενη πλέον νὰ κρατηθῆ, μήτε ξεθυμαίνουσα ἀρκούντως διὰ μόνου τοῦ φυσήματος, ἡ κυρία Παρδαλοῦ. Τὰ εἶδές τα; Ὅριστε τώρα! Ὅταν σοῦ ἔλεγα ἐγὼ νὰ μὴν πάμε . . .

— Αἱ ματάκια μου, τί θέλεις νὰ κάμῃ ὁ ἄνθρωπος; ἀφοῦ ἀρρώστησε ἡ γυναῖκά του;

— Αὐτὰ εἶνε διὰ νὰ τὰ πιστεύετε σεῖς οἱ ἄνδρες· ἐμένα ὅμως δὲν μὲ γελᾷ ἡ κυρὰ Σουσαμάκενα, κ' ἔννοια της. Φαντάζομαι ἐγὼ τί θὰ ἔτρεξε μεταξύ των· θὰ τσακώθηκαν πάλι, καθὼς συμβαίνει τακτικὰ μιὰν φορὰν τὴν ἐβδομάδα τοῦλάχιστον, καὶ τὸ τσάκωμά τους ᾗ ἐσπασε ἔς τὸ κεφάλι μας αὐτὴν τὴν φορὰν.

Σημειωτέον ἐνταῦθα, χάριν τῆς περιεργείας τῶν ἡμετέρων ἀναγνωστῶν, ὅτι ἡ κυρία Παρδαλοῦ ἐμάντευεν ὀρθότατα διὰ τῆς γυναικειᾶς ἐκείνης ὀξυνοίας, ἀφ' ἧς μάτην ἀγωνίζονται νὰ κρυθῶσι πολλάκις οἱ ἄνδρες.

Ἡ Κυρία Σουσαμάκη ἐδίωξε τῆς οἰκίας τὰ κομισθέντα ἐκ τοῦ ζαχαροπλαστείου ἀφρόνων γλυκίσματα, δροσιτικά κ. λ., ὁ Σουσαμάκης ἔμαθε τοῦτο κατὰ τὴν ἀφίξίν του, καὶ ὀργισθεὶς καὶ φρυάξας ἐβρόντησε κατὰ τῆς Παισιφᾶς τοῦ ὅσον ἐπέτρεπον τοῦτο αἰ τριάκοντα τῆς προικὸς του χιλιάδες. Ἄλλ' ἡ κυρία Σουσαμάκη ἔπαθε τὰ νεῦρά της, ἐκτύπησε τοὺς τοίχους διὰ τῶν χειρῶν της, τὸ πάτωμα διὰ τοῦ ποδὸς αὐτῆς

καὶ τὸν Ὀρέστην διὰ τῆς παντούφλας της, καὶ ἐξαπλωθεῖσα εἰς τὴν κλίνην της, προσεποιήθη τὴν λειπόθυμον ἐφ' ὅσῃ ὥραν ἐνόμισεν ἰκανὴν, ὅπως πεισθῇ ὁ σύζυγός της, ὅτι πᾶσα ἐσπερινὴ συναναστροφή ἦν ἀδύνατος.

Τῆς καταιγίδος ταύτης εἶδομεν πρὸ μικροῦ τὸ ἀποτέλεσμα παρὰ τῷ κυρίῳ Παρδαλῷ.

Μόλις εἶχε τελειώσει τὴν φράσιν αὐτῆς ἡ κυρία Φρόσω, καὶ νέος κρότος ἀμάξης ἔπαυσε πρὸ τῆς θύρας τῆς οἰκίας Παρδαλοῦ.

Ἦτο ἡ ἀμαξα, ἣν μετὰ πολλοῦ κόπου κατώρθωσε νὰ εὔρῃ ὁ ταλαίπωρος Θεοδώρης.

Δὲν περιγράφομεν τὴν ἀπελπιστικὴν καὶ σπαρξικάρδιον τριωθίαν μεταξύ ἀμαξηλάτου, ζητούντος ἀδράν ἀποζημιώσιν ἐπὶ τῷ ματαίῳ κόπῳ, Παρδαλοῦ, ἀξιοῦντος νὰ πληρώσῃ μιὰν μόνην δραχμὴν, καὶ τοῦ δυστυχοῦς Θεοδώρῃ, εὐρισκομένου εἰς δυσχερῆ καὶ δυσέκβολον θέσιν μετὰ τοῦ ὀργισμένου κυρίου του καὶ τοῦ ἀμαξηλάτου, ὃν αὐτὸς ἐμίσθησεν.

Ἡ σκηνὴ διελύθη ἐπὶ τέλους, ἀποζημιωθέντος τοῦ ἀμαξηλάτου. Δὲν κατωρθώσαμεν ὅμως νὰ ἐξακριβώσωμεν τί ἐπλήρωσεν ὁ Κύριος Παρδαλός.

Ἡ Κυρία Παρδαλοῦ ὠρκίσθη νὰ μὴν ὑπάγῃ πλέον ποτὲ εἰς συναναστροφὴν οἰανδήποτε.¹

ΑΓΓΕΛΟΣ ΒΛΑΧΟΣ.

Ἡ περὶ τῶν Ἀθηνῶν περὶ τὰ τέλη τοῦ IB' αἰῶνος πραγματεία τοῦ ὕψητου κ. Σπυρ. Λάμπρου, ἐν ἣ ζωηρότατα ἐξεικονίζεται ἡ κατάστασις τῆς ἐνδόξου πόλεως κατὰ τὴν σκοτεινὴν ἐκείνην ἐποχὴν, ἐπὶ τῇ βάσει κυρίως τῶν ἐν τοῖς ἀνεκδότοις ἔργοις τοῦ τότε ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Ἀκομινάτου εὐρισκομένων πληροφοριῶν, ἔτυχεν ἀρίστης ὑποδοχῆς παρὰ τοῖς ἀσχολουμένοις εἰς τὴν μελέτην τῆς μεσαιωνικῆς ἡμῶν ἱστορίας. Εἶναι γνωστὸν εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς Ἑστίας ὅτι πολλὰ ἐπαινετικὰ κρίσεις περὶ τῆς πραγματείας ταύτης ἐδημοσιεύθησαν ἐν διαφόροις ἐγκρίτοις εὐρωπαϊκοῖς φύλλοις. Εὐχαρίστως δὲ δημοσιεύομεν ἐνταῦθα μετάφρασιν μιᾶς τούτων, τῆς ἐν τῇ «Πολιτικῇ καὶ φιλολογικῇ Ἐπιθεωρήσει τῶν Παρισίων» ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ διὰ τὰς περὶ τὴν Νεοελληνικὴν φιλολογίαν μελέτας του κ. Gidel, ὡς καλλίστην παρέχουσαν ἀνάγνωσιν τοῦ ἔργου τοῦ κ. Λάμπρου. Σ. τ. Δ.

ΑΙ ΑΘΗΝΑΙ

περὶ τὰ τέλη τοῦ 18' αἰῶνος μ. Χ.

Θὰ εὐχαριστῶμεν πάντοτε τοὺς πεπαιδευμένους ἐκείνους οἵτινες δι' ἐπιτυχῶν ἐρευνῶν ἀποδίδουσιν ἡμῖν μνημεῖά τινα τοῦ ἐνδόξου τῶν Ἀθηνῶν παρελθόντος, ἀλλὰ δὲν πρέπει ν' ἀποποιηθῶμεν τὴν ἐκτίμησιν ἡμῶν εἰς τοὺς παρακολουθούντας τὰς ἐν τῷ μέσῳ αἰῶνι τύχας τῆς πόλεως ταύτης. Ἐπιγραφὴ τις ἀνερχομένη εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους τῆς Ἑλλάδος οὐδέποτε θὰ ἀφήσῃ ἡμᾶς ἀδιαφόρους, ἀλλὰ δὲν χρεωστοῦμεν ἐπ' ἕως νὰ ρίψωμεν βλέμμα περίεργον εἰς τὰς μεταμορφώσεις ταύτης τῆς χώρας ἀπὸ

I. Ἀθηναϊκὸν ἡμερολόγιον.

τῆς ἐπιδρομῆς τῶν βαρβάρων ; Ἡ ἱστορία αὕτη ἢ ἐπὶ μακρὸν περιφρονηθεῖσα δὲν ἔχει νὰ ποιήσῃ ἡμῖν ἀποκαλύψεις ; Δὲν εἶνε μελέτη ἀνταξία τῶν ἀγώνων ἡμῶν ἢ ἔρευνα περὶ τῶν ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ τοῦ χρόνου τυχῶν τῆς περιφανοῦς ταύτης πόλεως ἧς τὸ ὄνομα ἐπιβάλλει ἔτι σεβασμὸν ; Εἰς τοιαύτας τινὰς ἀνακαλύψεις ἐπιδίδονται σήμερον ἐν αὐταῖς ταῖς Ἀθήναις Ἕλληνες σοφοὶ καὶ φιλοπάτριδες. Δὲν φοβοῦνται τὸ ἐξῆς νὰ ἀντιμετωπίσωσι παρελθὸν ὅπερ οἱ προπάτορες αὐτῶν θὰ ἐπεθύμουν ν' ἀφανίσωσι διὰ παντός. Ἐξερουνῶσι τὰ χειρόγραφα, μελετῶσι τὴν δημόδιη ποιήσιν, τὰ δὲ πορίσματα τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν εἶνε εἴπερ τινὰ ἄξια λόγου. Δὲν φέρουσιν ἤδη ἀνά στόμα τὰ εὐκλεῆ ὀνόματα τῶν μεγάλων αὐτῶν προγόνων· δὲν φοβοῦνται νὰ ἰδῶσιν ἀντιμέτωπον τὴν ταπεινώσιν παρελθόντος ἀδόξου. Καὶ πράττουσιν ὀρθῶς· διότι ἡ μὲν ἀλαζονεία τρέφεται ἐκ τῆς εὐκλείας τοῦ παρελθόντος, ἢ δ' ἀνάμνησις συμφορᾶς μεγάλης παιδεύει καὶ ζωοποιεῖ, διδάσκει καὶ τοὺς δυστυχούντας ὅτι οὐδέποτε πρέπει ν' ἀπελπίζονται περὶ τοῦ μέλλοντος, ὅτι αἱ πόλεις καὶ τὰ ἔθνη ὑφίστανται τὰς ἐαυτῶν δοκιμασίας, ὅτι μετὰ θάρρους, ἐργασίας καὶ ὑπομονῆς δύνανται τέλος νὰ καταλίπωσι καὶ αὐτὸν τὸν *κευθμῶνα τῶν νεκρῶν* καὶ τὰς *πύλας τοῦ Ἄδου*, ὡς ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι.

Τοιαύτη τις περίπου ὑπῆρξεν ἡ τύχη τῶν Ἀθηνῶν.

Μέχρι τοῦ 529 μ. Χ. ἡ πόλις αὕτη εἶχε διατηρήσει ἔχνη τινὰ τῆς ἀρχαίας αὐτῆς δόξης, μαθηταὶ δ' ἔσπευδον αὐτόσε ἀπανταχόθεν ἵνα τύχωσι παιδείας. Ὁ Λιβάνιος, ὁ Γρηγόριος, ὁ Μέγας Βασίλειος ἦλθον νὰ σπουδᾶσωσιν ἐνταῦθα. Ἐν δὲ Κωνσταντινουπόλει ἐπεκράτει μέχρι τινὸς δογματισμὸς εὐρισκόμενος ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἐλευθέριον πνεῦμα τὸ κατὰ παράδοσιν τῆς ἀρχαιότητος διατηρούμενον ἐν Ἀθήναις καὶ κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους. Ἡ πόλις αὕτη ἦτο οἶονε ἄστυον εὐπρόσιτον εἰς τὴν πνευματικὴν ἀνεξαρτησίαν, ἢ δὲ φιλοσοφία τῶν ἐθνικῶν διετῆρει αὐτόθι σχολὰς καὶ διδασκάλους, ἐχρειάσθη δὲ διαταγῇ αὐτοκρατορικῇ ἐπὶ Ἰουστινιανῶν ἵνα κλεισθῶσιν αἱ σχολαὶ καὶ διασπαρῶσιν οἱ φιλόσοφοι. Ὁ δὲ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Χοσρόης ὑπεδέξατο τοὺς τελευταίους μαθητὰς τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους.

Ἡ ἐποχὴ αὕτη ὑπῆρξε κρίσιμος διὰ τὰς Ἀθήνας, αἵτινες εἶχον ἤδη ὑποστῆ βαρείας συμφορᾶς, ἀλοῦσαι δις ὑπὸ τῶν Ἐρούλων καὶ τοῦ Ἀλαρίχου, ἀλλ' ἀναθαλοῦσαι. Τῆς φιλοσοφίας ἐκλιπούσης αἱ Ἀθηναῖοι ὁμοιάζον, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ ἐπισκόπου Συνεσίου, πρὸς ἱερεῖον διαπεπραγμένον οὐ λείπεται τὸ δέρμα. Οἱ βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ οὐδὲν διδάσκουσιν ἡμᾶς τὸ ἐξῆς περὶ τῆς ἄλλοτε ἐνδόξου ταύτης πόλεως,

πλὴν ἢ ὅτι ὁ Πειραιεὺς ἐχρησίμευεν ἔτι πρὸς ἐλλιμένισιν τῶν βυζαντιακῶν στόλων, ὅτι ὑπῆρχον ἐν Ἀττικῇ ἐπίσκοποι καὶ καλόγηροι *πλείω τῶν ἐλεγκτῶν ἐσθίοντες*, ὅτι ἐγέννων αἱ Ἀθηναῖοι ὠραίας κόρας ἀνταξίας τῆς κοίτης βυζαντινῶν βασιλέων, ὅτι ἐπιζήτητοι ἦσαν αἱ ἀττικοὺργεῖς ἐσθῆτες καὶ αἱ ἀττικαὶ κρηπίδες, καὶ ὅτι *ἐσέμυνον* ἔτι τὴν πόλιν οἱ μελισσοῦργοι.

Εἶνε λίαν πιθανὸν ὅτι οἱ Σαρακηνοὶ περὶ τὸν 1' αἰῶνα (936 μ. Χ.) εἰσήλασαν καὶ εἰς Ἀθήνας κατὰ τὰς ἐπιδρομὰς αὐτῶν ὡς καὶ οἱ Νορμαννοὶ ἐπὶ Ῥογέρου Α' τοῦ βασιλέως τῆς Σικελίας τῷ 1146 ἢ 1147. Ὁ Γερμανὸς χρονογράφος Ὁθῶν ὁ ἐκ Φρεισίγγης ἀναφέρει ῥητῶς ὅτι αἱ Ἀθηναῖοι ἐάλωσαν ὑπὸ τῶν Νορμαννῶν. Καὶ εἶνε μὲν ὁ μόνος ποιούμενος μνείαν τούτου τοῦ γεγονότος, ἀλλ' ἐκ τῆς σιγῆς τῶν Βυζαντινῶν δὲν δικαιούμεθα ν' ἀπορρίψωμεν καθ' ὁλοκληρίαν τὴν μαρτυρίαν ταύτην τοῦ Γερμανοῦ χρονογράφου. Πράγματι δὲ οὐδὲν εἶνε οἰκειότερον πρὸς τὸ ἔθος τῶν τυχοδιωκτῶν τούτων τοῦ Βορρᾶ τῶν θηρευόντων ἀπανταχοῦ τὸ ἐκ δρώσεων κέδος.

Τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις τῶν Ἀθηνῶν ὅτε περὶ τὰ τέλη τοῦ 1Β' αἰῶνος ἡ Κωνσταντινουπόλις ἔστειλεν αὐτόσε ὡς μητροπολίτην τοῦ Μιχαὴλ Ἀκομινάτου, ἀδελφὸν τοῦ ἱστορικοῦ Νικήτα τοῦ Χωνιάτου. Εἰς τὰς συγγραφὰς δὲ τοῦ Μιχαὴλ χρεωστεῖται ἡ διάσωσις εἰδήσεων τινῶν περὶ τῆς περιόδου ταύτης τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηνῶν.

Μαθητὴς ὢν τοῦ Εὐσταθίου ὁ Μιχαὴλ Ἀκομινάτος εἶχεν ἀντλήσει ἐκ τῶν μαθημάτων τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ ἐπιστήμην βαθεῖαν καὶ μέγαν σεβασμὸν πρὸς τὴν ἀρχαιότητα. Εἶχεν ὠφελῆθῃ ἐξ αὐτῶν ὅσον οὐδεὶς τῶν ἀνδρῶν τῆς ἀναγεννήσεως ἐκείνης τῶν γραμμάτων ἦτις χαρακτηρίζει τὴν βασιλείαν Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ. Εἶχε ζῆσει ἐν οἰκειότητι πρὸς πάντας τοὺς συγχρόνους λογίους, ἤσχολετο δὲ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν περὶ τοὺς ἀρχαίους κλασικοὺς συγγραφεῖς καὶ τοὺς πατέρας τῆς Ἐκκλησίας, τὰ μέγιστα δὲ ἤσγαλλε βλέπων τοὺς Ἰταλοὺς ἀπάγοντας ὀκνάδας ὅλας φορταγωγοὺς πλήρεις χειρογράφων βιβλίων. Ἦλθε δὲ εἰς Ἀθήνας ὁ Ἀκομινάτος περὶ τὸ 1182.

Αἱ δὲ Ἀθηναῖοι ὑπέκρινον διοικητικῶς μὲν εἰς τὸ θέμα Ἑλλάδος, ἐκτεινόμενον μέχρις Αἰτωλίας καὶ περιλαμβάνον τὴν Αἴγιαν καὶ Εὐβοίαν· διωκοῦντο δὲ ἀπὸ τῶν χρόνων Κωνσταντίνου τοῦ Πυρροφυογενήτου, ὡς καὶ τᾶλλα θέματα, ὑπὸ τῶν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως στελλομένων *πραιτώρων* ἢ στρατηγῶν, εἰς οὓς ἦτο ἀνατεθειμένη ἡ πολιτικὴ καὶ στρατιωτικὴ διοίκησις τῶν θεμάτων, καὶ ὑπὸ τῶν *κριτῶν* ἢ δικαστῶν οἵτινες ἀνελάμβανον τὴν δικαστικὴν ἐποπτεῖαν. Ἐκκλησιαστικῶς δὲ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους αἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν μητρόπολις, ὑφ'

ἦν ἦσαν τεταγμένοι αἱ ἐπίσκοποι Εὐρίπου, Διαυλίας, Κορωνείας, Ἄνδρου, Ὀρεοῦ, Σκύρου, Καρύστου, Πορθμοῦ, Αὐλώνας, Σύρου (καὶ Σερίφου).

Ἡ δὲ οἰκονομικὴ κατάστασις τῆς πόλεως ἦτο τοιαύτη τις. Ἡ μὲν γῆ τῆς Ἀττικῆς δὲν ἦτο τότε μᾶλλον παραγωγὸς ἢ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ τοὺς νῦν χρόνους, ἀλλ' ἦτο ὡς πάντοτε *ὑπόψαμμος* καὶ *λυπρὰ*, δὲν ἦτο τις *κάρπιμος* καὶ *ζωοτρόφος*. «Ἐν μόνον δένδρον ἐξηκολούθει ἔτι εὐδοκίμου, ἡ ἐλαία. Ἴσως δὲ ὑπῆρχον ἔτι δένδρα πανάρχαια, σύγγρονα τῶν ἐνδοξοτάτων χρόνων τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος. Ὁ κ. Lenormant βεβαιώνει ὅτι δύο τῶν δένδρων τοῦ ἐλαιῶνος παρὰ τὴν ἱερὰν ὁδὸν τὴν ἀγούσαν εἰς Ἐλευσίνα, κοπέντα πρό τινων ἐτῶν, ἀνεγνωρίσθησαν ἔχοντα ἡλικίαν τὸ μὲν 652, τὸ δὲ 530 ἐτῶν. Καὶ ἀληθῶς μὲν δὲν ἐξεύρομεν ἂν ἐγένετο τακτικὴ ἐξαγωγή ἐλαίου πρὸς ἐμπορίαν, ἀλλὰ βλέπομεν ὅτι ὑπῆρχεν ἔθος τοῦ ἀποστέλλειν ἀσχοὺς ἐλαίου ὡς δῶρον εἰς τοὺς φίλους. Ὁ δὲ ἀττικὸς οἶνος ἦτο, ὡς καὶ τὴν σήμερον, ἐχρεπυκῆς ἦτοι ῥητινίτης. «Φαίνεται, λέγει ὁ Ἀχομινάτος, ὅτι ὁ ἀθηναϊκὸς οἶνος ἀποθλίβεται μᾶλλον ἐκ κλάδων ῥητινωδῶν ἢ ἐκ βοτρύων.» Ἐξῆγε δὲ ἡ Ἀττικὴ καὶ μέλι ὑμῆτιον, ὡς ἔτι καὶ σήμερον. Ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν παρῆγε σίτον ἐπαρκῆ πρὸς διατροφήν τῶν ἐνοικούντων, ὑπέκειτο δὲ πολλὰ εἰς σκληρὰς σιτοδείας.

Τῶν δὲ χειρωνακτικῶν τεχνῶν ἐλάχισται ἤμαζον ἐν Ἀθήναις, μανθάνομεν δ' ὅμως τὴν κατασκευὴν σάπωνος καὶ τὴν ὕφανσιν καὶ βαφὴν βάσων. Πλὴν δὲ τούτων ἄλλαι τέχναι δὲν ὑπῆρχον, διὸ βλέπομεν τὸν Μιχαὴλ Ἀχομινάτον ζητοῦντα παρὰ τοῦ ἐπισκόπου Γαρδικίου τὴν εἰς Ἀθήνας ἀποστολὴν ἀμαξοποιῶν καὶ γράφοντα ἀλλαχοῦ «ἐξέλιπε καὶ φυσιπτήρ, οὐ σιδηρεὺς παρ' ἡμῖν, οὐ χαλκεὺς, οὐ μαχαιροποιός.»

Ἀλλὰ παρὰ πάντα ταῦτα ἡ πόλις δὲν ἐστρεῖτο παντελῶς ἐμπορίου, ὡς δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἐκ τῶν ἐμπορικῶν συνθηκῶν τῶν Βενετῶν μετὰ τῶν Βυζαντινῶν, τῆς ἀνανεωθείσης τῆ 1187 μετὰ τὸν Ἰσακίου τοῦ Ἀγγέλου καὶ τοῦ Δόγη **Orio Mastropiero** καὶ τῆς μετὰ τὸν Ἀγγέλου **Γ'** καὶ Ἐρρίκου Δανδόλου τῆ 1199 γενομένης.

Ἄλλ' ἡ μεγίστη κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον ζημία τῶν Ἀθηνῶν εἶνε ἡ ἔλλειψις τῆς βιομηχανίας ἐκείνης ἐξ ἧς ἄφθονος συνέρρει πλοῦτος εἰς τὰς μάλιστα ἀμαξοῦσας πόλεις τῶν θεμάτων Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου, τὰς Θήβας, τὴν Κόρινθον, τὰς Πάτρας, ἐννοοῦμεν δὲ τὴν κατασκευὴν σπηρικῶν ὕφασμάτων. Ἐπιγραφή τις δημοσιευθεῖσα ὑπὸ τῶν κκ. Κουμανοῦδη καὶ Bayet ἀποδεικνύει ὅτι ἐν παλαιότεροις χρόνοις ὑπῆρ-

χον ἐν Ἀττικῇ *σπηρικάριοι*, ἦτοι ἐργάται μεταξωτῶν ὕφασμάτων· αἱ Ἀθηναὶ λοιπὸν μετέσχον ποτὲ τῶν ὠφελειῶν τῆς πλουτοδοτίδος ταύτης τέχνης, ἀλλ' ἐπὶ Ἀχομινάτου εἶχεν ἤδη αὕτη ἐντελῶς παρακμάσει· ἀποδείξις δὲ τούτου εἶνε ὅτι ὁ Ἰουδαῖος Βενιαμὴν ὁ ἐκ Τουδέλας, ἐλθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα περὶ τὰ μέσα τοῦ 15' αἰῶνος, ποιούμενος μνεῖαν τῶν ἐν Θήβαις Ἰουδαίων σπηρικῶν, οὐδένα λόγον ποιῆται περὶ τῆς ὑπάρξεως τοιούτων ἐν Ἀθήναις. Καὶ ἴσως μὲν μετεκόμισεν ὁ Ρογέρος εἰς Σικελίαν μετὰ τῶν ἄλλων ἐξ Ἑλλάδος μεταξουργῶν καὶ ὅσους εὔρεν ἐν Ἀθήναις. Ἀλλὰ βέβαιον εἶνε ὅπως δήποτε ὅτι ἐπὶ Ἀχομινάτου δὲν ὑπῆρχον μεταξουργοὶ, ἐπειδὴ ῥητῶς οὗτος λέγει ὅτι αἱ ἀμπεχόναί αἱ κοσμοῦσαι τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει μεγιστᾶνας *ιστουρροῦντο ὑπὸ Θηβαίων καὶ Κορινθίων δακτύλων*. Τὸ μόνον δὲ κέρδος ὅπερ ἐπορίζοντο οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς ἐκ τῆς πλουσίας ταύτης βιομηχανίας ἦτο ἡ συμμετοχὴ τῶν πλοιαρίων αὐτῶν μετὰ τῶν ἐκ Καρύστου καὶ Χαλκίδος εἰς τὴν Ἀίλαιαν τῶν τὴν πορφυραν παρεχόντων κοχυλίαν.

Καταλείπων τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ἐβασιλευεν ὁ πλοῦτος καὶ πᾶσα τρυφὴ, ὁ Ἀχομινάτος εὔρε τὰς Ἀθήνας ἔτι πτωχοτέρας καὶ σκυθρωποτέρας. Ἡ πλεονεξία τῶν πραιτῶρων, οἱ χρηματισμοὶ τῶν φορολόγων θὰ ἠδύναντο νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἐπαρκῆς αἰτία τῆς θλιβεραῆς ταύτης καταστάσεως τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλ' ὅμως πρέπει νὰ προστεθῆ εἰς ταῦτα ἡ πρόσφατος ἀλωσις τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Ρογέρου. Ὅπως δήποτε δὲ ἡ εἰκὼν τῶν Ἀθηνῶν ἦν παριστᾶ ὁ μητροπολίτης εἶνε εἰκὼν οἰκτρᾶς ἀθλιότητος. Τὰ τεῖχη αὐτῆς εἶνε καθηρημένα, αἱ οἰκίαι κατεσκαμμέναι καὶ τὰ οἰκόπεδα αὐτῶν γεωγοῦνται ἤδη. Αἱ φιλολογικαὶ ἀναμνήσεις τοῦ Ἀχομινάτου ζωοποιοῦνται, ἵνα δι' αὐτῶν καταστῆ ἔτι ζωηρότερα ἡ ἀντίθεσις τῆς πόλεως ταύτης κατὰ τοὺς παρελθόντας χρόνους καὶ τῆς τότε παρακμῆς αὐτῆς. «Μάτην, λέγει, θ' ἀναζητήσης» τὸ Λύκειον. Μόνον θὰ ἴδῃς τὸν πετραῖον τοῦ Ἀρείου Πάγου γεώλογον ἢ μικρὰ τινα λείψανα »τῆς Ποικίλης Στοᾶς, χρησιμεύοντα καὶ ταῦτα »εἰς νομῆν τῶν προβάτων καὶ παρατριγόμενα »ὑπὸ τῶν ὀδόντων τοῦ χρόνου.... Αἱ Ἀθηναὶ »εἶνε ἐρημία καὶ ἐρείπιον τῆς μεγάλης ποτὲ πό- »λεως, σεμνυόμεναι μόνῳ τῆ τοῦ ὀνόματος »λαοιδίῳ. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα ἤθελεν ἐκ- »λίπει ἐκ τῆς τῶν ἀνθρώπων μνήμης, ἂν δὲν »εἶχον θριαμβεῦσαι τῆς ἐπηρείας τοῦ φθόνου καὶ »χρόνου ἡ Ἀκρόπολις καὶ ὁ Ἀρειος Πάγος καὶ »ὁ Ὑμηττός καὶ ὁ Πειραιεὺς καὶ εἴ τι ποῦ ἄλλο »ἔργον ἀκίνητον τῆς φύσεως.» Μόνος δὲ ἦτο ἔτι λαμπρὸς ὁ Παρθενῶν, ὃν εἶχε διασώσει ὁ χριστιανισμὸς, καθιερώσας αὐτὸν εἰς ἐκκλησίαν ἑκκλησίαν Παναγίας τῆς Ἀθηνιώτισσας. Ἡ δὲ

λατρεία τῆς Θεομήτορος προσείλκυεν εἰς Ἀθήνας προσκυνητὰς καὶ περιηγητὰς. Ἐν δὲ τοῖς Προπυλαίοις ᾠκεί ὁ μητροπολίτης.

Ἐν τῷ κατὰ τὴν ἔλευσιν αὐτοῦ εἰς Ἀθήνας ἐπιβατηρίῳ λόγῳ δὲν ἀποκρύπτει ὁ Ἀκομινάτος ἀπὸ τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ ὅτι ἡ πόλις ἔχει παρακμάσει πολὺ ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου αὐτῆς μεγαλείου. Θὰ παρεμυθεῖτο δ' ὅμως τοῦλάχιστον ἂν ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ σοφία ἤκμαζον ἐν Ἀθήναις ἔτι ὅσον ἐν τῷ παρελθόντι. Δὲν ἀρκεῖ αὐτῷ ἂν τις περιάγων δεικνύῃ τὴν Στοᾶν, τὸν Περίπατον, τὴν Ἀκρόπολιν, τὸν Πειραιᾶ, τὸν τοῦ Δημοσθένους Λύχρον, ἧτοι τὸ Λυσικράτειον μνημεῖον. Τὸ δὲ ζωοποιοῦν αὐτὸν καὶ πληροῦν ἀγίου ἐνθουσιασμοῦ εἶνε ὄχι τόσον ἡ ἰδέα ὅτι λαλεῖ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, ὅσον ὅτι διδάσκει ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Θεοτόκου, καὶ νομίζει ὅτι βλέπει ὡς ἄλλος Μωσῆς τὸ θεοστιβὲς Χωρῆβ· ἀλλὰ λυπούμεθα ὅτι ὁ ἱεράρχης δὲν κατάρθωσε νὰ λησμονήσῃ τὰς παραδόσεις τῶν λογίων τοῦ Βυζαντίου καὶ ὅτι δὲν περιέστρεψεν ἧττον περιφρονητικὸν βλέμμα ἐπὶ τὸν πτωχὸν ἐκείνον ἑλληνικὸν λαὸν ὃν ἀνέλαβε νὰ διδάξῃ! Ἡθέλομεν δ' εὐγνωμόνως ἴδει ἀντικαθισταμένας πάσας τὰς ὠραίας του ὀμιλίας ὑπὸ μιᾶς ἢ δύο σελίδων ἀφιερωμένων εἰς τὴν μελέτην τῆς δημῶδους ἐκείνης λαλιάς ἧς πέντε μόνας λέξεις ἤξιώσε νὰ διασώσῃ, τὰς λέξεις *δενδρόφια*, *προβατόβλβια*, *παιδύβλβια*, *ὄτευτος*, *ἀτοῦρος*.

Ἄλλ' ὁ Ἀκομινάτος βεβαίως ἐκφράζεται μεθ' ὑπερβολῆς κατὰ τῆς ἀμουσίας καὶ ἀγροικίας τῶν Ἀθηναίων. Ἀναγκαζόμεθα δὲ νὰ παραδεχθῶμεν τοῦτο ἔνεκα τινῶν εἰδήσεων ἄλλοθεν γνωστῶν εἰς ἡμᾶς. Ἡ πάπισσα Ἰωάννα ἐθεωρεῖτο σπουδάσασα ἐν τινι σχολῇ τῶν Ἀθηναίων ὑφισταμένη ἐπ' αὐτῆς ἐν Ἀθήναις. Ἡ Ἰσλανδία, ἧτις εἶχεν ὑποδεχθῆ ἀποικίαν ἑλληνιστῶν κατὰ τὸν ζ' αἰῶνα, ἐτίμα τὴν πόλιν ταύτην ὡς τὴν μητέρα τῶν ἐπιστημῶν πασῶν καὶ τροφὸν πάντων τῶν φιλοσόφων. Λέγουσι δὲ καὶ περὶ τοῦ παρισίνου μαγίστρου Αἰγιδίου, ἐπιφανοῦς ἱατροῦ τοῦ 16' αἰῶνος, ὅστις ἤκμαζε τῷ 1498, ὅτι εἶχε σπουδάσει ἐν Ἀθήναις. Τέλος δὲ ὁ Ἄγγλος Basingestokes ἐκαυχᾶτο πρὸς τὸν ἐπίσκοπον τοῦ Leicester Ῥοβέρτον ὅτι εἶχε σπουδάσει ἐν τῇ μητροπόλει ταύτῃ τῆς Ἀττικῆς ἔνθα πολλὰ ἐδιδάχθη τῶς ἀγνωστα τοῖς Λατίνοις. Οὗτος εἶνε, κατὰ τὰ λεγόμενα, ὁ ἐξ Ἑλλάδος μετενεγκὼν εἰς Ἀγγλίαν τὰ παρ' Ἑλληνῶν ἀριθμητικὰ σημεῖα καὶ μεταφράσας λατινιστῶν ἔργα τινὰ γραμματικά. Κατὰ δὲ τὸν Ματθαῖον Paris ὁ Basingestokes εἶχεν ἐν Ἀθήναις ὡς διδάσκαλον κόρην τινα Κωνσταντίναν, θυγατέρα τοῦ αὐτοῦ ἀρχιεπισκόπου. Ἡ νεαρὰ αὕτη κόρη διεκρίνετο διὰ τὴν ποικίλην καὶ ἔξοχον αὐτῆς παιδείαν, προαγγέλλουσα λοιμοὺς, θυέλλας, ἡλιακὰς ἐκλείψεις, σεισμοὺς. Δι' ἄσχυριζετο δ' ὁ

εὐγνώμων μαθητὴς ὅτι, καίπερ σπουδάσας ἐν Παρισίοις, τὸς ἀρίστας τῶν γνώσεων αὐτοῦ εἶχε παρὰ τῆς Ἀθηναίας ἐκείνης κόρης.

Ὁ Basingestokes ἀπέθανεν ἐν Leicester ὡς ἀρχιεπίσκοπος τῷ 1252. Δυνατὸν δὲ νὰ μετεβῆ εἰς Ἀθήνας ἐπὶ Μιχαὴλ Ἀκομινάτου. Τοῦτο δ' εὐρίσκων ὁ Hopf πιθανὸν ἐξήνεγκε τὴν εἰκασίαν ὅτι ἡ Κωνσταντῖνα ἦτο ἀναγκαιῶς θυγάτηρ τοῦ Μιχαήλ.¹ Ἄλλ' ἡ γνώμη αὕτη εἶνε ἀπαράδεκτος, ἐπεὶδὴ ὁ Μιχαήλ οὐδὲν εἶχε τέκνον, ὡς αὐτός που ἀναφέρει· ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐμποδίζει νὰ ἦτο θυγάτηρ ἄλλου ἱεράρχου τῶν Ἀθηναίων ἢ Κωνσταντῖνα, οἷον τοῦ πρὸ τοῦ Μιχαήλ χρηματίσαντος ἐν Ἀθήναις μητροπολίτου Γεωργίου τοῦ Ξηροῦ, θανόντος τῷ 1182.

Ἐκτὸς δὲ τούτων ὀλίγας τινὰς δεκάδας ἐτῶν πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἀκομινάτου εἰς Ἀθήνας εἶχεν ἀναβῆ εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον Κοσμάς ὁ ἐπικληθεὶς Ἀττικὸς, τοῦθ' ὅπερ σημαίνει ἀναμφιβόλως ὅτι εἶχεν ἐκπαιδευθῆ ἐν Ἀθήναις. Ὑπῆρχον ἐν τῇ πόλει ταύτῃ καὶ φιλόβιβλοι ἱκανοί, ἐν οἷς καὶ αὐτὸς ὁ Ἀκομινάτος.

Αἱ ἄλλαι εἰδήσεις ἃς μανθάνομεν παρὰ τοῦ Ἀκομινάτου ἀναφέρονται πᾶσαι εἰς τὴν θλιβερὰν κατάστασιν τῶν Ἀθηναίων ἢ ἔκθεσις τῶν σιτοδειῶν, τῶν πλεονεκτικῶν χρηματισμῶν τῶν πραιτῶρων καὶ φορολόγων πληροῖ τὰς συγγραφὰς αὐτοῦ καὶ προκαλεῖ ὑπομνηστικὰ στελλόμενα εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐν τούτοις δύναται τις νὰ ἴδῃ ὅποια ἦτο τότε ἡ διοίκησις τῶν ἐπαρχιῶν καὶ εἰς ὅποια δεινὰ ἦσαν ἐκτεθειμένοι οἱ δύστηνοι κάτοικοι αὐτῶν. Αἱ δὲ ἀλλαγαι πραιτῶρων ἢ βασιλέων πολλάκις ἐπέφερον οὐδὲν ἄλλο πλὴν ἡ ματαίας τινὰς ἐλπίδας ἀγαθωτέρας διοικήσεως.

Περίεργος δὲ εἶδησις περὶ τῶν ἡθῶν τῶν χρόνων τούτων εἶνε ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τῆς περὶ τὰ θεῖα ἀδιαφορίας αὐτῶν καὶ τῆς ἐλαφρότητος τῶν συνηθειῶν τῶν προεκάλου τὴν ἐπιτίμησιν τοῦ μητροπολίτου· μέμφεται δὲ αὐτῶν ὁ Ἀκομινάτος ὡς κατατριβόντων τὸν καιρὸν τῆς προσευχῆς εἰς ἀκαίρους καὶ περιττὰς ὀμιλίας. «Οἱ μὲν πόδες ὑμῶν πατοῦσι τὸ ἔδαφος τῆς ἐκκλησίας, ἔλεγεν εἰς αὐτοὺς, ἀλλὰ τὴν διάνοιαν ὑμῶν ἀποπλανᾶτε εἰς ἀνωφελεῖς μερίμνας βιωτικὰς.»

Δὲν πρέπει δὲ νὰ λησμονήσωμεν νὰ σημειώσωμεν ὅτι ἐν τῇ Ἀττικῇ, καίπερ πολλάκις ὑπὸ τῆς σιτοδείας καὶ τῆς πείνης καταταλαιπωρηθεῖση, ὑπῆρχον πολλὰ μοναστήρια, κείμενα πάντα ἐν τόποις ἀνθηροῖς καὶ εὐαρέστοις. Ὁ δὲ Ἀκομινάτος παρέχει εἰκόνα φαιδρᾶν τῶν ἀναχωρητηρίων τούτων, ἐξ ὧν ἡδύνατό τις ν' ἀπο-

1. Ὁ κ. Λάμπρος, δεικνύων καὶ ταύτης τῆς εἰκασίας τὸ ἀδύνατον, συμπεραίνει ὅτι ἡ Κωνσταντῖνα ἦτο μᾶλλον θυγάτηρ τινὸς τῶν ἐν Ἀθήναις μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Λατίνων ἄλωσης Λατίνων ἀρχιεπισκόπων. Ἰδ. Αἱ Ἀθηναίαι κτλ. σ. 49.

λαύση τῶν ὄραιοτάτων ἀπόψεων ἃς παρεῖχεν ἡ γείτων Ἑλλάς. Προήρχετο δὲ ἡ πληθὺς αὕτη τῶν φαιδρῶν τούτων ἀσύλων ἐκ τούτου, ὅτι ἡ ἐν αὐτοῖς διαβίωσις ἦτο τὸ ἀσφαλέστατον μέσον πρὸς ὑπεκφυγὴν τῆς ἀθλιότητος, τῆς πείνης, τῶν πραιτώρων καὶ τῶν πειρατῶν.

Ἄλλ' ὁ Ἀκομινάτος δὲν ἦγε τὸν ἀτάραχον καὶ ἡρεμον βίον τῶν ἐν τοῖς ἡσύχοις τούτοις μοναστηρίοις οἰκούντων. Πολλοῦ γε καὶ δεῖ· τουναντίον δὲ μετέχων πάντων τῶν πολιτικῶν πραγμάτων, ἐπιτετραμμένος τὴν διοίκησιν ἐπισκοπῆς δυσκόλου, ἠναγκασμένος νὰ μεσιτεύῃ παρὰ τοῖς ἰσχυροῖς ὑπὲρ τοῦ ἑαυτοῦ ποιμνίου, ἔδειξε τέλος θάρρος στρατιώτου εὐτολμοτάτου καὶ ἀξιαγαστότατον ἐν τινι περιστάσει ἐκ τῶν κρισιμωτάτων. Διότι ὅτε αἱ Ἀθηναὶ προσεβλήθησαν τῷ 1203 ἢ 1204 ὑπὸ τοῦ Λέοντος Σγουροῦ, ἐνὸς τῶν ἰσχυρῶν ἐκείνων οἵτινες ἠγωνίζοντο νὰ γείνωσιν ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῶν βασιλέων, τότε οὐδεὶς ἡμίνατο τῆς πόλεως δραστηριώτερον τοῦ μητροπολίτου Μιχαῆλ. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἀντέταξεν ἀποποιήσιν γενναίαν εἰς τὰς ἀδίκους ἀξιώσεις τοῦ Σγουροῦ· εἶτα δὲ, ὅτε οὗτος ἤρξατο πολιορκῶν τὴν πόλιν, ὁ Ἀκομινάτος ἐτοποθέτησεν ἐπὶ τῶν τειχῶν τῆς Ἀκροπόλεως τὰ μηχανήματα καὶ τοὺς τοξότας ὅσους εἶχε καὶ ἠνάγκασε τὸν ἐπιδρομέα νὰ ὑποχωρήσῃ. Ἄλλ' ὅμως ὁ Σγουρὸς πρὶν ἀπέλθῃ ἐδήλωσε τὴν κάτω πόλιν καὶ ἤρπασεν ὅσα τῶν κτηνῶν τῶν πολιτῶν ἤδυνήθη. Τὸ ἰστόρημα δὲ τοῦτο περιέσωσεν εἰς ἡμᾶς ὁ Νικήτας Χωνιάτος, ἄλλως δὲ θὰ ἠγνοοῦμεν αὐτὸ τελέως διὰ τὴν μετριόφρονα σιγὴν τοῦ Ἀκομινάτου.

Ὀλιγωτέραν δὲ τόλμην ἐπέδειξε κατὰ τῶν σταυροφόρων, ὅτε τῷ 1205 οἱ Γάλλοι, ἡγουμένου τοῦ μαρκεσίου Βονιφράτιου τοῦ ἐκ Μομφερράτου, ἀφ' οὗ πρῶτον ἐνίκησαν τὸν Σγουρὸν ἐν Θερμοπύλαις, ἔφθασαν πρὸ τῶν τειχῶν τῶν Ἀθηνῶν. Τότε δὴ ὁ Ἀκομινάτος δὲν ἀντέταξεν ἀνωφελῆ ἀντίστασιν καὶ ὑπέστη τὴν λύπην νὰ ἴδῃ θριαμβεύοντας τοὺς Λατίνους. Ἐκ τῶν ποιήσεων τοῦ τρουαδοῦρου Rambaud de Vaqueiras μαυθάνομεν τὴν ὀργὴν μεθ' ἧς κατεκτίθη ὁ Μωρέας καὶ αἱ Ἀθῆναι. Ὁ Ἀκομινάτος εἶδε τὸν Βονιφράτιον παραχωροῦντα τὴν κατάκτησιν αὐτοῦ εἰς ἓνα τῶν ὑφ' ἑαυτὸν εὐγενῶν, τὸν Ὁθωνα de la Roche, ὅστις κύριος ὦν ἤδη τῶν Θηβῶν καὶ τῆς Βοιωτίας ἀνεκνήρυχθη μέγας κύρις τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ κατάκτησις αὕτη δὲν ὑπῆρξεν οὔτε ἀνεπιβλαβής οὐδὲ ἀζήμιος διὰ τὸν μητροπολίτην. Καὶ ἡ μὲν ἐκκλησία τῆς Παναγίας ἐσυλήθη, ἡ δὲ βιβλιοθήκη τοῦ Μιχαῆλ ἐπωλήθη καὶ ὑπέστη ἐκεῖνος τὴν λύπην νὰ ἴδῃ διασπειρόμενα τὰ βιβλία ἅτινα μετὰ κόπου πολλοῦ εἶχε συλλέξει. Ἠναγκάσθη δὲ μάλιστα νὰ ἐγκαταλίπῃ ἐκκλησίαν ἣν διώκησεν ἐπὶ τρία καὶ εἴκοσιν ἔτη καὶ εἶδε καθιδρυόμενον ἀντ' αὐ-

τοῦ ἐπίσκοπον Λατίνον ἐν χώρᾳ, ἣτις μετ' οὐ πολὺν χρόνον ἐθεωρεῖτο οἰοεὶ *νέα τις Γαλλία* (France Nouvelle). Ἀπῆλθε δ' εἰς Κέω, ἐνθα εἰκάζεται ὅτι ἀπέθανε περὶ τὸ 1220. Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ ἀνὴρ εἰς τὸν χρεωστοῦμεν τὰς προηγηθείσας εἰδήσεις περὶ τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὰ τέλη τοῦ 11' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 12' αἰῶνος.

Τὸ ὄνομα αὐτοῦ δὲν ἦτο ἀγνωστον εἰς τοὺς σοφοὺς, τινὰ δὲ ὀλίγα τῶν ἔργων αὐτοῦ ἀπνεσχόλησαν τοὺς λογίους ἀπὸ τοῦ 1661 μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. Ὁ Ἀλλάτιος (1661), ὁ Combefis (1662) ὁ ἰταλὸς Bandini (1767), ὁ Montfaucon, ὁ Oudin, ὁ Cave, ὁ Labbe, ὁ Fabricius, ὁ Boissonade (1833), ὁ Tafel (1839), ὁ Ellissen (1846) εἶχον ποιήσει βραχύτερον ἢ μακρότερον λόγον περὶ τῶν ἔργων τοῦ Ἀκομινάτου καὶ ἐδημοσίευσάν τινα. Ὁ δὲ κ. Σπυρίδων Λάμπρος ἐπεύξησε τὰ τέως γνωστὰ διὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἀποκαλύψεως ἄλλων μέχρι τοῦδε ἀγνωστων.

Εἰς τὰ χειρόγραφα δὲ ταῦτα τῶν ἔργων τοῦ Ἀκομινάτου ἀνατρέχων ὁ κ. Λάμπρος διεφώτισε τὴν ἱστορίαν τῶν Ἀθηνῶν κατὰ περίοδον χρόνου μείνασαν λίαν σκοτεινὴν. Καὶ δυνάμεθα μὲν νὰ συγχαρῶμεν αὐτῷ ἐπὶ τῇ τύχῃ ἣν ἔσχε νὰ ἐνασχοληθῇ περὶ πηγὰς ἀνεκδότους· ὀφείλομεν δὲ νὰ συγχαρῶμεν αὐτῷ ἔτι μᾶλλον διότι ἐποίησεν αὐτῶν τὴν προσήκουσαν χρῆσιν κατὰ τὰς ἀρχὰς ἃς ἀκολουθεῖ σήμερον πανταχοῦ ἡ ἱστορικὴ σχολὴ ἀναγεννηθεῖσα ὑπὸ τῆς παιδείας τοῦ 18' αἰῶνος. Ἐν τινι εἰσιτηρίῳ λόγῳ λίαν διδακτικῷ, ἐκφωνηθέντι κατὰ τὸν παρελθόντα Μάρτιον, ἐξέθηκε ὁ κ. Λάμπρος πάσας τὰς προόδους τὰς γενομένας ἐν ταύτῃ τῇ ἐπιστήμῃ· περιορίζων δὲ τὰς ἐρεῦνας αὐτοῦ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος, ἡδυνήθη νὰ ἐπιδείξῃ εὐχερῶς ὅποσον ταχείας προόδους ἔκαμεν ἡ ἀλήθεια ἐν ταύτῃ τῇ μαθήσει. Ἀπὸ τοῦ Σκαλιγέρου, τοῦ Petau, τοῦ Allatius, τοῦ Spanheim, τοῦ Perizonius, τοῦ Meursius, τοῦ Gerard Voss καὶ τοῦ Montfaucon μέχρι τοῦ κ. Παπαρρηγοπούλου διὰ τῆς διαμέσου ἀσγολίας τοῦ Müller, Wachsmuth, Droysen, Goldsmith, Gillies, Mitford, Thirlwall, Grote καὶ Curtius ἡ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος μετεμορφώθη.

Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὁ δρίζων αὐτῆς ἠνεψόχη, ἡ πολιτικὴ οἰκονομία τῶν Ἑλλήνων ἐμελετήθη, τὸ πνεῦμα αὐτῶν κατενοήθη κάλλιον καὶ ἐξηγήθη κάλλιον διὰ τῆς ἐξετάσεως αὐτῆς τῆς φύσεως τῆς ὑπ' αὐτῶν οἰκουμένης χώρας· ἡ θρησκεία αὐτῶν ἠρμυεύθη σφώτερον, τῆς δὲ γλώσσης αὐτῶν ἡ μελέτη ὀφείλει εἰς τὴν συγκριτικὴν γλωσσολογίαν ἀνακαλύψει βαρυτίμους· μάλιστα δὲ ἡ ἐπιγραφικὴ ἐπέριψε φῶς λαμπρὸν ἐπὶ τοὺς θεσμοὺς τοῦ παρελθόντος. Ὁ δὲ καθημερινὸς βίος, ὁ οἰκονομικὸς βίος τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐνεκα τῶν μελετῶν τῶν καθ' ἡμᾶς

λογίων δὲν ἔχει πλέον μυστήρια. Καθ' ἐκάστην ἀνακαλύπτωμεν εἰδήσεις περὶ τοῦ θεάτρου αὐτῶν, τῶν ἀγῶνων, τῶν ἀρχόντων, τῶν συνθηκῶν, τῶν νεωρίων καὶ περὶ τῶν ἀναλωμάτων τῶν πόλεων. Σχεδὸν δυνάμεθα σήμερον ν' ἀναπλάσωμεν τὸν ἰσολογισμὸν τῶν Ἀθηναίων κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Περικλέους ἢ τοῦ Ἀλκιβιάδου. Τὰς διαφορὰς δὲ ταύτας πηγὰς, στήλας, ἀγγεῖα, νομίσματα, ζωγραφίας προσκαλεῖ ὁ κ. Λάμπρος τοὺς νεωτέρους ἱστορικοὺς νὰ ἐξετάσωσι, νὰ συγκρίνωσι, ν' ἀναγνώσωσι μετὰ προσοχῆς θρησκευτικῆς· τὴν δὲ ἀκριβεστάτην αὐτὴν μέθοδον ἦν ἐπαινεῖ παρὰ τοῖς ἑαυτοῦ διδασκάλοις τὴν ἐφαρμόζει καὶ αὐτὸς ἐν τῇ φιλαδελφίᾳ ὅπερ ἔβημεν ἀναλύσαντες, εἰς τὴν μέθοδον δὲ ταύτην ὀφείλεται τὸ διάφορον ὅπερ αἱ ἔρευναι αὐτοῦ προκαλοῦσι. Τὰς ἐρέυνας ταύτας ἐλπίζομεν ὅτι θέλει ἐξακολουθήσει· ἡμεῖς δὲ θὰ εὐρωμεν ἐν αὐταῖς ἡδονὴν καὶ ὠφέλειαν.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΥ ΥΨΗΛΩΝ ΘΕΡΜΟΚΡΑΣΙΩΝ

Ἐν τῇ προσφάτως δημοσιευθείσῃ ἐν τῇ Ἐστία διατριβῇ μου περὶ λίαν ὑψηλῶν θερμοκρασιῶν, αἵτινες παρατηρήθησαν ἐν Ἀθήναις, ἐγένετο λόγος περὶ τῶν δυσχερειῶν, αἵτινες ἀντιστρατεύονται εἰς τὸν ἀκριβῆ προσδιορισμὸν τοῦ μεγίστου (maximum) τῆς θερμοκρασίας. Πρὸς διευκρίνισιν τοῦ ἀντικειμένου αὐτοῦ δύνανται νὰ χρησιμεύσωσι τὰ ἑξῆς:

Ὡς οἴκοθεν νοούμενον δέον νὰ προταχθῇ, ὅτι εἶναι ἀκριβῶς γνωστὰ πάντα τὰ σφάλματα τοῦ θερμομέτρου, τοῦ ὁποίου γίνεται χρῆσις, δηλαδή οὐ μόνον τὰ σφάλματα εἰς τὸ μηδὲν καὶ τὸ σημεῖον τῆς ἀνακοχλάσεως, ἀλλὰ καὶ τὰ σφάλματα ἐκάστης διαιρέσεως τῆς κλίμακος. Διὰ τὰ ὄργανα τὰ χρησιμεύοντα εἰς ἀκριβεῖς ἐπιστημονικοὺς σκοποὺς, τανῦν ὑποτίθεται, ὅτι τὰ τοιαῦτα σφάλματα προσδιωρίσθησαν ἀκριβῶς. Ὅτι ὅμως διὰ τὰ ἀπειράριθμα θερμομέτρα, τῶν ὁποίων γίνεται χρῆσις εἰς τὸν καθημερινὸν βίον αἱ λεπταὶ αὐταὶ διορθώσεις δὲν ἀνεζητήθησαν, εἶναι καταφανές χωρὶς νὰ μνημονευθῇ. Τὰ πρὸς ἀπλὴν ἐμπορίαν κατασκευαζόμενα θερμομέτρα ἔχουσιν ἐνίοτε σφάλμα 1^ο μέτρι 3^ο, ἢ καὶ πλέον. Ἐκ τούτου καὶ μόνον ἔπεται ὅτι παρατηρήσεις γενόμεναι διὰ τοιούτων ὀργάνων δὲν ἔχουσιν οὐδεμίαν ἀξίαν.

Θέλομεν ὅμως δεχθῆ ὅτι θερμομέτρον τι εἶναι ἐλεύθερον σφαλμάτων, ἢ μάλλον ὅτι εἶναι γνωστὸν τὸ σφάλμα ἐκάστης διαιρέσεως τῆς κλίμακος αὐτοῦ καὶ θέλομεν ζητήσῃ τί δέον νὰ γίνηται εἰς θερμὴν ἡμέραν, ὅπως εὐρεθῇ ἡ ἀληθὴς θερμοκρασία τῆς ἀτμοσφαιρας.

Κατὰ πρῶτον εἶναι δῆλον ὅτι δέον νὰ καθαρισθῇ διὰ ποῖον ὕψος ὑπὲρ τὸ ἔδαφος πρέπει

νὰ ἰσχύσῃ ἡ ἀναγραφή, διότι εἶναι γνωστὸν, ὅτι ἡ θερμότης ἐλαττοῦται μὲ τὸ ὕψος, χωρὶς ὅμως νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν αἱ ἀνωμαλῖαι τοῦ νόμου αὐτοῦ τῆς θερμότητος. Ἄς λάβωμεν λοιπὸν ὑπ' ὄψιν διάφορα ὕψη ὑπὲρ τὸ ἔδαφος καὶ κατὰ πρῶτον τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν πρόκειται νὰ εὐρεθῇ ἡ μεγίστη διὰ τοῦ ἀέρος θέρμανσις τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς. Εἶτα δέον νὰ χωρισθῇ τὸ ζήτημα ἐὰν ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ ἔδαφος τὸ δεχόμενον τὴν ἀκτινοβολίαν τοῦ ἡλίου ἢ τὸ ὄλως ἐσκιασμένον. Ἐὰν τὸ πρῶτον, τότε ὑπὸ εὐνοϊκὰς πρὸς αὐτὰ περιστάσεις, ἡ θερμότης τοῦ ἐδάφους δύναται νὰ φθάσῃ ἐν Ἀθήναις τοὺς 75^ο Κελσίου—60^ο Ῥεωμόρου, καθόσον εἰς τὴν θερμότητα τὴν ὁποίαν δέχεται τὸ ἔδαφος παρὰ τοῦ ἀέρος προστίθεται καὶ ἡ θερμότης διὰ τῆς ἀμέσου ἀκτινοβολίας τῶν μορίων τῆς γῆς, τὰ ὁποῖα εἰς τοιαύτας παρατηρήσεις δέον νὰ περιβάλλωσι τὸ ἡμισυ τῆς σφαιρας τοῦ θερμομέτρου. Ἐὰν τις ὅμως ἔχη ὑπ' ὄψιν τὴν θερμότητα τοῦ ἐσκιασμένου ἐδάφους, τούτου ἡ θερμοκρασία σπανίως φθάνει τὴν μεγίστην θερμοκρασίαν τῆς ἀτμοσφαιρας κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν.

Ἐὰν τις θέλῃ νὰ γνωρίσῃ τὴν θερμοκρασίαν τοῦ ἀέρος εἰς ὕψος 1 μέτρου ὑπὲρ τὸ ἔδαφος, τοῦτο δ' ἐν πλήρει σκιά καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀνέμου, τότε δέον τὸ θερμομέτρον νὰ προφυλαχθῇ καλῶς ἀπὸ τῆς ἀκτινοβολίας τοῦ πλησιοχώρου ἐδάφους καὶ τῶν πλησίον τοίχων. Ἐὰν τοῦτο δὲν γίνεταί, τότε θὰ εὐρίσκη τις θερμοκρασίαν μείζονα τῆς ἀληθοῦς. Ἐντὸς τῆς πόλεως τῶν Ἀθηναίων, ἔνεκα τοῦ ἰπταμένου καὶ τεθερμασμένου κονιορτοῦ καὶ ἔνεκα τῆς ἀκτινοβολίας γειτονικῶν οἰκιῶν, δύναται νὰ συμβῇ, ὅπως ἡ θερμοκρασία τοῦ ἀέρος φαίνεται 40^ο Κελσίου, ἐνῶ πράγματι φθάνει μόλις 33-34^ο.

Εἰς ὕψος 10 μέτρων ὑπὲρ τὸ ἔδαφος καὶ εἰς ἀπόστασιν 10 μέτρων ἀπὸ γειτονικῶν τοίχων, ὁ ἐκ τῆς ἀκτινοβολίας κίνδυνος ἐλαττοῦται σημαντικὰ καὶ εὐρίσκει τις σχεδὸν ἀκριβῶς τὴν θερμοκρασίαν τοῦ ἀέρος, ἐὰν τὸ θερμομέτρον δὲν εἶναι προσηρμοσμένον πολὺ πλησίον τοῦ τοίχου, ἀλλ' εἰς ἀπόστασιν τοῦλάχιστον 0,1 ἕως 0,2 τοῦ μέτρου.

Ἐὰν τις ἀναρτήσῃ δύο ὅμοια θερμομέτρα εἰς μακρὸν σχοινίον, τὸ ὁποῖον εἶναι τανυσμένον μετὰξὺ δύο πασσάλων εἰς ὕψος 10 μέτρων ὑπὲρ τὸ ἔδαφος, εἰς τρόπον ὥστε τοῦ ἐνός ἡ σφαῖρα νὰ ᾔηαι ἐκτεθειμένη εἰς τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου, τοῦ ἄλλου ὅμως νὰ ᾔηαι ὄλως ἐκ τῆς σκιάς, τότε θὰ παρατηρήσῃ ὅτι πλην διαφορᾶς ὀλίγων δεκάτων τοῦ βαθμοῦ καὶ εἰς πολὺ θερμὴν ἡμέραν τὰ δύο θερμομέτρα θὰ δεικνύουσι τὴν αὐτὴν θερμοκρασίαν. Ἐὰν τις ὅμως πλησιάσῃ τὸ πρῶτον πολὺ πλησίον εἰς τοῖχον ἐκτεθειμένον εἰς τὴν ἄμεσον ἀκτινοβολίαν τοῦ ἡλίου, τὸ ἕτερον πλησίον τοῦ ἄλλου,